

PERJUANGAN ORANG ACEH

Naratif, Hubungan Etnik & Konflik

**Cut Maya Aprita Sari
Kartini Aboo Talib @ Khalid
Shazlin Amir Hamzah**

PENERBIT UNIVERSITI KEBANGSAAN MALAYSIA
BANGI • 2024
www.ukm.my/penerbit

Cetakan Pertama / *First Printing*, 2024
Hak Cipta / *Copyright* Universiti Kebangsaan Malaysia, 2024

Hak cipta terpelihara. Tiada bahagian daripada terbitan ini boleh diterbitkan semula, disimpan untuk pengeluaran atau ditukarkan ke dalam sebarang bentuk atau dengan sebarang alat juga pun, sama ada dengan cara elektronik, gambar serta rakaman dan sebagainya tanpa kebenaran bertulis daripada Penerbit UKM terlebih dahulu.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical including photocopy, recording, or any information storage and retrieval system, without permission in writing from Penerbit UKM.

Diterbitkan di Malaysia oleh / *Published in Malaysia by*
PENERBIT UNIVERSITI KEBANGSAAN MALAYSIA
43600 UKM Bangi, Selangor Darul Ehsan, MALAYSIA
www.ukm.my/penerbit
e-mel: penerbit@ukm.edu.my

Penerbit UKM adalah anggota / *is a member of the*
MAJLIS PENERBITAN ILMIAH MALAYSIA /
MALAYSIAN SCHOLARLY PUBLISHING COUNCIL
PERSATUAN PENERBIT BUKU MALAYSIA /
MALAYSIAN BOOK PUBLISHERS ASSOCIATION
No. Ahli / *Membership No.* 198302

Atur huruf oleh / *Typeset by*
PENERBIT UNIVERSITI KEBANGSAAN MALAYSIA
43600 UKM Bangi, Selangor Darul Ehsan, MALAYSIA

Dicetak di Malaysia oleh / *Printed in Malaysia by*
MASSA CREATIVE ENTERPRISE
Back side of GF-03A, Menara Paragon, Persiaran Bestari,
Cyber 11, 63000 Cyberjaya, Selangor Darul Ehsan, MALAYSIA.

Data Pengkatalogan-dalam-Penerbitan
Perpustakaan Negara Malaysia
Rekod katalog untuk buku ini boleh didapati
dari Perpustakaan Negara Malaysia
ISBN 978-629-486-172-5

Kandungan

Senarai Jadual & Rajah ... 7

Prakata ... 9

BAB 1 Menelusuri Sejarah Aceh ... 11

BAB 2 Sorotan Perjuangan Orang Aceh ... 21

BAB 3 Ragam Konsepsi dalam Memahami Konflik dan Perjuangan
Orang Aceh ... 43

BAB 4 Proses Pengesanan Sejarah: Susur Masa Konflik Aceh Era
Kesultanan dan Kolonialisme ... 74

BAB 5 Proses Pengesanan Sejarah: Susur Masa Konflik Aceh Era
Pascakolonialisme dan Pascamemorandum Persefahaman
Helsinki ... 125

BAB 6 Punca Konflik di Aceh ... 183

BAB 7 Gerakan Sosial dan Identiti Etnik Aceh ... 204

BAB 8 Hubungan Interetnik dan Intraetnik dalam Masyarakat
Aceh ... 225

BAB 9 Justifikasi Perjuangan Orang Aceh dan Input Saintifik ... 246

Rujukan ... 257

Indeks ... 281

Prakata

Buku ini adalah nukilan yang terhasil daripada kajian empirikal bagi sebuah tesis doktor falsafah yang berjudul *Hubungan Etnik, Konflik dan Perjuangan Orang Aceh*. Tesis tersebut telah diubah suai menjadi sebuah buku yang boleh dibaca umum. Sejarah Aceh sentiasa dibicarakan dalam konteks konflik wilayah pemisahan, ketidakseimbangan kuasa antara pusat dan negeri serta persoalan sumber asli yang menjadi rebutan. Namun, buku ini menawarkan perbincangan kritis yang diperhalusi dengan teliti dan komprehensif mengenai hubungan intraetnik dan interetnik, hierarki sosial dan gerakan sosial naratif perjuangan orang Aceh.

Buku ini mengandungi sembilan bab yang menghuraikan dan membahaskan naratif perjuangan Aceh dalam empat fasa, iaitu konflik era kesultanan (1500–1873), era penjajahan (1873–1950), era pascakolonialisme (1950–2005) dan era pasca-Memorandum Persefahaman (MoU) Helsinki (2005–2021). Hubungan antara etnik, kolonialisme dan penguasaan etnik lain di Aceh telah membentuk subkonflik baru yang saling berhubung kait.

Buku ini berusaha mengisi kelompongan penerbitan-penerbitan terdahulu yang belum pernah membahaskan secara tuntas tentang perjuangan dan konflik Aceh sejak era kesultanan sehingga selepas perjanjian damai MoU Helsinki. Buku ini menjawab beberapa persoalan penting berkaitan dengan punca konflik di Aceh, penggunaan identiti etnik bagi mendorong terhasilnya gerakan sosial di Aceh serta konflik intraetnik dan interetnik dalam masyarakat Aceh. Keseluruhannya dibahaskan melalui susur masa sejarah yang dihasilkan dari proses pengesanan sejarah.

Seterusnya, buku ini menunjukkan beberapa hal penting, iaitu pertama, punca konflik di Aceh disebabkan oleh faktor-faktor seperti diskriminasi, himpunan kekecewaan, prasangka, perbezaan identiti etnik, warisan ingatan kolektif dan kegagalan untuk menghapuskan reaktan konflik. Kedua pengesanan sejarah telah mengidentifikasi lima gerakan sosial yang muncul selama konflik Aceh, iaitu Darul Islam/Tentera Islam Indonesia-Aceh (DI/TII Aceh), Gerakan Aceh Merdeka (GAM), Kumpulan Jenayah Bersenjata (KJB) Gambit dan Din Minimi serta *Aceh Sumatera National Liberation Front* (ASNLF). Ketiga, hubungan etnik yang tidak

harmoni telah membawa kepada konflik intraetnik dan interetnik. Konflik intraetnik Aceh berlaku akibat pemecahan etnik kepada kumpulan-kumpulan dominan sehingga gagal mencapai kesepaduan masyarakat. Sementara itu, konflik interetnik terjadi kerana pertentangan antara realiti-realiti sosial takrifan autoriti dan takrifan harian serta kemunculan idea-idea bangsa idaman yang baru.

Konflik yang berterusan mengundang sarjana lokal dan antarabangsa memahami budaya, punca dan implikasi konflik Aceh yang seolah-olah baranya dalam sekam yang akan terus membahang panas jika tidak diurus dengan bijak dan tuntas. Perjalanan perjuangan orang Aceh begitu kental dan tegar sehingga mampu melayangkan pengaruh walau berada di luar negara untuk meniupkan semangat nasionalisme dan etnik identiti yang digenggam kuat agar tetap subur dan mekar di Aceh. Perjuangan menuntut hak dan kebebasan yang bertunjangkan agama dan bangsa tetap ampuh hingga kini.

Proses menyiapkan manuskrip ini adalah usaha berterusan selepas tamatnya pengajian doktor falsafah yang telah mengajar erti perit getir menongkah arus kesarjanaan agar tetap terus maju ke hadapan. Usaha ini tidak akan membuahkan hasil yang baik dan lumayan tanpa mereka yang tetap setia bersama dalam apa jua emosi dan keadaan. Kesabaran, sokongan serta dorongan keluarga tercinta menjadi kunci kejayaan usaha ini yang dihargai setulusnya kerana doa merekalah buku ini selesai dengan jayanya.

Penghargaan yang setinggi-tingginya ditujukan kepada Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia (UKM) atas sokongan Dana Penerbitan Buku (DPB). Selanjutnya, terima kasih kepada Institut Kajian Etnik (KITA), seluruh pensyarah dan warga KITA. Segala bantuan dan sokongan yang diberikan amatlah dihargai. Sekalung penghargaan juga diberikan kepada Encik Isazaly Isa atas reka bentuk muka hadapan buku ini. Akhir kata, penulis mengharapkan buku ini memberikan manfaat bagi para pembaca dalam jurusan Sains Sosial dan *enthusiasts* yang meminati perjuangan orang Aceh.

*Cut Maya Aprita Sari
Kartini Aboo Talib@Khalid
Shazlin Amir Hamzah*